

- - -

*Acta des particulieren Noorthollantschen synodi,
ghekouden binnen Haerlem den 5 Junij 1600.*

Nae aenroepinghe van den naem des Heeren sijn de brieven van cre-
dentie gelesen ende sijn met commissie verschenen dese volgende per-
soonnen. Wt de classe van

- - -

1) »Harlem" C heeft »Harlem, mits voorgaende vuytscryvinge." 2) »Accordeert
— originael" ontbreekt in C.

Haerlem. — D. WILLEM DE HASE, dienaer des woorts Godts tot Haerlem, WILLEM BARENTSEN, dienaer des woorts Godts op Sandredam, GULIAME DE KEIJ, ouderlinck tot Haerlem, GERRIT HAVIGSEN, ouderlinck tot Assendelft.

Amsterdam. — D. JACOBUS ARMINIUS, dienaer des woorts Godts tot Amsterdam, D. CORNELIUS PALUDANUS, dienaer des woorts tot Waverveen, CORNELIS SCHELLINGER, ouderlinck tot Amsterdam, OTTO RADIUS, ouderlinck tot Amstervoën.

Hoorn. — D. JOANNES WILSOET, dienaer des woorts tot Hoorn, JAN ADRIAENSEN, dienaer des woorts tot Auwert, SIMON JACOBSEN, ouderlinck tot Hoorn, PIETER JANSSEN, ouderlinck tot Hoochtwout.

Enchuijsen. — D. PETRUS CORNELII, dienaer des woorts tot Enchuijsen, RENGER LANSSEN, dienaer des woorts tot Luttekebroeck, ANDRIES ANDRIESEN, ouderlinck tot Enchuijsen, DIRRIK PIETERSEN, ouderlinck tot Medenblijck.

Edam. — SAMUEL BERTHOLDI, dienaer des woorts tot Munickedam, EWOUT WILLEMSSEN, dienaer des woorts tot Oosthuijsen, JACOB JACOBSEN BRASKER, ouderlinck tot Edam, SIMON JANSEN, ouderlinck tot Ipendam.

Alckmaer. — D. PETRUS LAMBERTI, dienaer des woorts tot Nieuweniedorp, VINCENTIUS MUSEVOET, dienaer des woorts tot Schagen, JAN CORNELISSEN, ouderlinck van Alckmaer, CORNELIS PIETERSEN, ouderlinck tot Schagen.

Sijn vercoren tot presidem D. JACOBUS ARMINIUS, tot assessorem D. WILLEM DE HASE, tot scribam VINCENTIUS MUSEVOET.

Van wegen des particulieren synodi van Suijthollant sijn met behoorlijke credentie gecompareert D. HENRICUS BOXHORNIIUS, dienaer des woorts Godts tot Woerden, D. FRANCISCUS LANSBERGIUS, dienaer des woorts Godts tot Rotterdam, om volgens het verdrach der bejide synoden dese vergaderinge te helpen ende te beraetslagen in de saken, die verhandelt souden werden.

Sijn oock verschenen de gecommiteerde der E. heeren Staten, de E. joncheer WILLEM ¹⁾ VAN SUIJLEN VAN NIEVELT ende mr. LEONAERT CASEN-

¹⁾ »Willem" ontbr. in B.

BROOT, met schriftelijke commissie ende instructie om in dese vergadering van wegen haere principale te compareren.

[ART. 1.] ¹⁾ Alsoo in voorgaende synoden was goetgevonden, dat in elcke classe eenige souden werden gedeputeert om het wtgegeven boeck CORNELII WIGGERI te doorsien ende volgens dien aen te teekenen, tgene dat hij verkeerdelyck ende tegen de waarheijt soude mogen gestelt hebben ende dat aengeteekende aen de gedeputeerde des synodi te seijnde, ende men oock nae ondervraginge bevonden heeft, dat bij geene classen jiet is ghedaen gheweest, soo ist dat men goetgevonden heeft de broederen van denselven last te ontslaen, oorsaeke dat het voornoemde boeck alsoo gheschreven is, dat het lichtelijck hemselven sal dooden ende in hemselven versmelten.

[ART. 2.] Overmits dat de kercke van Amsterdam nu eenige jaeren den last gehadt heeft om aen de E Staten Generael te versoeken, dat het generael synodus soude mogen beroepen werden, ende men bevint, dat sij tot noch toe niet vruchtbaerlijck in desen en heeft wtgerecht, soo is geresolveert, dat de kercke van Amsterdam wederom vermaent sal werden, dat sij ernstlijck aenhoude, dat het eenmael mach gheschieden, ghelijck oock de gedeputeerde van beijde synoden belooft hebben haer in desen alle mogelijke bijstant te bewijzen.

[ART. 3.] Belangende de argumenten der Wederdooperen, die in een boeck souden gestelt ende met gront der schrift wederleijt werden, waervan men oock met den Suijthollantschen synodo soude communiceren ende dat nae voorgaende versoeck der beijde synoden D. JACOBUS ARMINIUS den last op sich heeft genomen, soo ist, dat de vergaderinge hem gebeden heeft, dat hij tot volvoeringe van dien wille aenhouden, ghelijck hij oock door Godts genade te doen belooft heeft.

[ART. 4.] Dewijle de gedeputeerde des synodi onder andere mede in haeren last hadden om van de translatie des bijbels, bij D. ALDEGONDE aengevangen, met den Suijthollantschen synodo te communiceren ende de gecommiteerde broederen van Suijthollant hebben verclaert, dat haeren synodus tot bevorderinge desselven werx heeft gedeputeert D. ARNOLDUM CORNELII ende D. WERNERUM HELMICHUM, soo ist oock goetgevonden, dat die persoonen, als die door gheleertheit ende goede conscientie daertoe wel gequalificeert sijn, tot desen werc sullen versocht ende ghebeden werden.

— — —
¹⁾ De articuleering, die in D en C ontbreekt, is overgenomen uit B.

[ART. 5.] Alsoo de broederen de gecommiteerde van Suijthollant hebben voorgedragen, dat hare synodus hebbe goetgevonden, dat tot de revisie der translatie niet en souden persoonen toegelaten werden, die niet en hebben onderteekent de Nederlantsche Confessie ende den Catechismus, ende derhalven oock het oordeel deses synodi op desen hebben versocht, soo is gheresolveert, dat persoonen, van welke men getuijgenisse heeft, dat sij professie van onse religie doen ende godtsalich sijn in leven ende wandel, sullen alleen hiertoe ghebruijckt werden.

[ART. 6.] Is oock ondervraecht ¹⁾, hoe men voortan sal handelen in de lotinge over den dienst int leger, ende is geresolveert, dat die van Edam eerst den last sullen hebben ende dat de ander vijfde loten sullen, hetwelcke oock gheschiet is, ende is ghevallen eerst op Amsterdam, ten tweeden op Hoorn, ten derden op Alekmaer, ten vierden op Haerlem, ten vijfden op Enchuijsen, welke alle sullen voorgaen, eer die van Edam ten anderen male sullen beswaert werden.

[ART. 7.] Hoewel de kercke van Amsterdam was opgeleijt te beantwoorden het boexken van GERRIT JANSSEN, ghetrocken wt het boeck van NICASIVS VAN DER SCHUERE, soo is nochtans, overmits men verneemt, dat tselve genoehsaem in vergetentheijt is gecomen, deselve kercke daervan ontslagen voor dese tijt.

[ART. 8.] Alsoo de classe van Enchuijsen was opgeleijt sorge te dragen over het eijlant Urck, soo ist dat de broederen van Enchuijsen verclaert hebben, dat sij haer beste in der sake hebben gedaen ende sij sijn vermaent geworden daerin aen te houden.

[ART. 9.] Nadien D. GULIELMO PUPPIO was opgeheijt aen D. LYDIUM te schrijven, ten eijnde dat hij soude willen oversetten de commentarien BULLINGERI over Daniëlem, soo hebben de broederen van Edam verclaert, dat PUPPIUS denselven last heeft wtgevoert, ende hebben oock overgelevert een missive LYDII, daerin hij hemselven excuseert. Ende derhalven is PETRO CORNELII, dienaer des woorts tot Enchuijsen, opgeleijt hetselve werck te doen.

[ART. 10.] ²⁾ Alsoo door voorgaende resolutien der Suyt ende Noort-hollantschen synoden goet is verclaert geweest aen de kercken van Gelderland te schrijven ende haer te verstaen te geven, dat men alhier

¹⁾ »ondervraecht" B en C hebben »ommegevraecht." ²⁾ Dit geheele Art. 10 is in C in margine bijgevoegd.

voor stichtelijk ende profijtlijk hadde ingesien, dat voortaan correspondentie tusschen haer ende ons soude ghehouden werden, soo ist, dat D. JOANNES BOGAERT een missive overgelevert heeft, geschreven ende onderteekent door JOANNEM FONTANUM ende JACOBUM BURSCHETUM, waerin sij wt den naem der kercken van aldaer verclaren, dat niet alleenlijk sulx haer lief ende aengenaem is, maer dat oock een synodus provinciael met consent der hooger overheijt ende inwillinge der magistraet der stadt Aernhem den 10 Junij stylo veteri sal aengesteld ende ghehouden werden, ende, alsoo sij haer met ons in desen voegen, versoeken, dat tot haeren synodum eenige dienaeren des woorts van ons souden gesonden werden. Soo is daertoe gedeputeert gheworden D. JACOBUS ARMINIUS om ter gelegener tijdt met consent der E. heeren Staten derwaert te reijssen met D. LIBERTO FRAXINO, die men verstaet van den Suijthollantschen synodo ghe-deputeert te wesen.

Gravamina.

[ART. 11.] Op het eerste van Haerlem, hoe men sal handelen met degene, die, haer verlopen hebbende ende onder de kerckelijke censure staende, naer ander plaetsen verreijssen om alsoo de verdere proceduren te voorcomen, is geresolveert, dat men met de discipline sal voortvaren ende dat sulx sal geschieden in de gemeijnte, daer de ergernisse gevallen is, behoudens dat deselve sal communiceren in desen met de kercke, daer sij gecomen sijn te wonen, opdat sij oock met vermaninge aen soodanige souden aenhouden.

[ART. 12.] Op het tweede, of men ijemant nae vermaninge tot schultbekenninge ghebracht hebbende, niet raetsaem en is deselve schultbekenninge ter eerster gelegenheijt der gemeijnte vooren te dragen, is geresolveert, dat alle gemeenten daerin sullen handelen nae haere discretie, aenmerckende wat best tot stichtinge der kercken sal mogen dienen.

[ART. 13.] Op het derde, hoe dat sich de dienaeren sullen hebben te dragen, wanneer hen interdictie gedaen wert van den officier om niet voort te varen tot bevestinge des huwelijx van persoonen, die alreede in bijslapinge bij malckanderen sijn, is geresolveert, dat de dienaeren nae ordinantie der E. Staten sullen voortsvaren, ten ware dat de officier wettelijke redenen hadde int contrarije volgens het inhoud van de 57 vrage synodi Middelburgensis.

[ART. 14] Op het vierde, of het niet en behoort, dat de hooge overicheijt werde gemonstreert de groote inconvenienten, die daer volgen

wt dien, dat sij in geene peijne en vervallen, die voor de proclamatiën des huwelijx in huishoudinge treden, behoudens dat voor het expireren der eerster maent deselve gedaen werden, is geresolveert, dat het gheschieden sal.

[ART. 15.] Op het vijfde, belangende de heijmelijcke huwelijcken der Wederdooperen, is goetghevonden, dat men de swaricheden, die daerwt sullen onstaen, den E. heeren Staten sal remonstreren. Ende werden de kercken vermaent met haere respectieve overheden int bijsonder van desen te communiceren.

[ART. 16.] Op het seste, of het niet raetsaem en waere, dat beijde synoden van Sujt ende Noorthollant gecombineert werden, is geresolveert, dat het sal blijven, sooals het nae ordeninge des generalen synodi tot noch toe gheweest is.

[ART. 17.] Op het sevende, off het niet en behoort, dat men alle jaere den synodo overgeve de namen dergenen, die in tselve jaer tot den dienst sijn gecomen, is geresolveert, dat men niet alleenlijk de namen, maer oock de gansche historije der beroepinge int corte sal overleveren.

[ART. 18.] Op het eerste gravamen van Amsterdam, of men de apocriephe boecken in de kercke der gemeente voorlesen sal, is geantwoort, dat men sich in desen sal reguleren nae den 45 art. provincialis synodi Dordracenae, dat is, dat men alleenlijk de canonijcke sal lesen.

[ART. 19.] Op het tweede, of het niet goet en ware, dat men vlijtelijk lettede op den nieuwen bijbel der Wederdooperen, onlanx wtgegeven met marginale annotatiën, is geresolveert, dat men den voorseijden bijbel wel sal doorsien ende de fouten soo in den text als in de marginalibus aenteekenen. Ende om sulx te doen sijn bestemt de classen van Amsterdam ende Haerlem. De van Amsterdam sullen hebben de historiaelsche, die van Haerlem de boecken Mosis. De broederen van Suijthollant sullen hebben de propheten ende de hagiographa ende wt het nieuwe testament de vier evangelisten, die van Haerlem de brieven, die van Amsterdam de reste. Dese sullen alle tesamen ghehouden wesen haer ghedaen werck binnen een half jaer nae desen over te leveren in handen der gedeputeerden des synodi om daerin te doen nae behooren.

[ART. 20.] Op het eerste ende tweede gravamen van Hoorn is in voorgaende resolutiën geantwoort.

[ART. 21.] Op het derde, waerom dat men de kinders, van ongedoopte ouders geboren, doopt, daer men nochtans een ongedoopte met een ghedoopte niet en trouwt, is geantwoort, dat men sich sal schicken nae de 27 quaest synodi Dordracenae, overmits datter groot onderscheet is tusschen de kinderen, die bujten haere schult van ongeloofige ouden geboren werden, ende die, die selfs ongedoopt blijven door haere schult, de sacramenten versmadende.

[ART. 22.] Op het eerste gravamen van Enchuijsen, waerin ghevraecht wert, oft een huwelijck mach bestaen van een vrouwe, die haer vervoecht heeft met haer overleden mans susters man, is geresolveert, dat men sal blijven bij hetgene in synodo Middelburgensi desen aengaende is gestelt, quaest. 89. Ende mijnheeren de gecommiteerde sijn gebeden gheweest, dat sijn oock hierop willen acht nemen, twelck te doen sijn oock beloeft hebben.

[ART. 23.] Op het tweede, waerin ghevraecht wert, wat men doen sal in een sake des huwljx, waerin een seker jonckman, belofte hebbende met eene jongedochter, henengegaen is nae de commissarisen der huwelijxsche saken ende nochtans de dochter, die hij verwachtede, niet en is verschenen, waerdoor hij vertoornt sijnde nae een ander plaetse is vertroocken, alwaer hij hem aen een ander beloeft ende twee huwelijksche proclamatiën ghehadt heeft, maer en is het huwelijck niet bevesticht gheworden, doordien dat de voorschreven dochter de derde proclamatie heeft opgehouden, ende is niettemin nochtans in huijshouinge met de tweede getreden ende daerin soolange gebleven, totdat de dochter, met welke hij eerst beloeft was, met een ander man openbaerlijck is ghehuwelijckt, ende nu versoeckt in den huwelijcken staet bevesticht te werden, is geresolveert, dat hij sal mogen ghetrouwt werden, mits dat de overheijt der plaetse, daer hij woont, versocht sal werden te willen verclaren, soo sijn het goetvint, dat het eerste contract niet machtich en is hem van die te scheijden, daer hij mede woont, item dat hij door de kereke over sijn doen sal bestraft werden.

[ART. 24.] De antwoorde op het derde is in de voorgaende acte gestelt.

[ART. 25.] Op het vierde, hoe men opt stichtelijckste sal voorcomen de conventiculen, die van private persoonen, geen beroepinge hebbende, ghehouden werden, met singen der psalmen, voorgaende gebeden, wtlegginge der schrifture ende applicatie derselver, is verclaert, dat sulcke maniere van doen directelijck is strijdende tegen het woort des Heeren ende kerckenordeninge ende dat sijn lichtelijck den gemeenen stant des

lants conde beroeren ende dat derhalven de classis, daer dit gheschiet, haer devoor sal doen om dit te weeren. Ende in gevalle de classe dat niet en conde doen, soo sal sij haeren toevlucht nemen tot D. HERMANNUS GERARDI, dienaer des woorts tot Enchuijsen, ende D. SAMUELEM BERTHOLDI met een ouderlinck van Hoorn, welcke in deser sake daertoe van den synodo gedeputeert sijn, hoewel dat men niet verhinderen en wil, dat vijf of ses te samen comen om eenige conferentien wt den woorde des Heeren te houden.

[ART. 26.] Op het vijfde is geresolveert, dat D. JACOBUS ARMINIUS ende CORNELIUS HILLENIUS nae Hoorn sullen rejsen om CLEMENTEM MARTINI met redenen te induceren, dat hem believe door een wtgegeven schrift te verclaeren, dat sulck een boexken bujten sijn weten ende tegen sijnen danck is wtgegeven, opdat de classen niet genootsaeckt en werden orden te stellen tot wederlegginge desselven.

[ART. 27.]. Op het gravamen van Edam, oft het niet goet en waere, dat versocht werde, dat onderhoutmiddelen becomen mochten werden soowel voor de arme ouderloose weesen, als daerin alreede orden over de weduwen der predicanten gestelt is, is geresolveert, dat de gedeputeerde des synodi sulx aen de eersame gecommiteerde Raden van Staten vant Noorderquartier sullen versoecken

[ART. 28.] Op het eerste gravamen van Alekmaer is te vooren geantwoort, belangende de conventiculen

[ART. 29.] Op het tweede, belangende de scholen, waerin gevraecht wert, door welke middelen alderbest int werck mochten gebracht werden de 19 ende 48 artickel des generaelen Haechschen synodi, is geresolveert, dat de gedeputeerde synodi den last sullen hebben om met de gedeputeerde synodi van Suijthollant aen te houden, dat hiertegen van de E. Staten orden mach ghestelt werden

Particularia.

[ART. 30.] De ghedeputeerde synodi hebben aen de vergaderinge gerapporteert, wat sij in haere opgeleijde commissien hadden wtgerecht, ende sij sijn over haren arbeit bedanckt gheworden.

[ART. 31.] Belangende de conventiculen CORNELIJ WIGGERI is den gedeputeerden des synodi opgeleijt, dat sij daerop goede acht sullen nemen ende toesien op de bequaemste gelegentheden, door welke sij opt stichtelijkste souden mogen verhindert werden.

[ART. 32.] De broederen gedeputeerde van Suijthollant hebben verclaert, dat hare synodus voor onbehoorlijk heeft ingesien, dat studenten soo haestelijk wt het collegio theologico worden getrocken, aler sij genoegsaem gheoeffent ende door wettelijke examinatie bequaem bekend sijn Ende alsoo sij het oordeel deses synodi hierover versocht hebben, soo heeft deselve verclaert, dat sulx niet en behoorde te gheschieden.

[ART. 33.] Oock dat sij wel te vooren behoorden geoeffent te werden in propositionen in steden, daer meer dan eenen dienaer is, ende in kerckenraden nae discretie derselver. twelcke onse synodus oock voor goet heeft ingesien.

[ART. 34.] De gedeputeerde van Suijthollant hebben voorgedragen, of het niet goet en ware, dat mede correspondentie door gedeputeerde met andere particuliere synoden onses vaderlants ghehouden werde. Is geresolveert, dat men dese sake met de classen sal communiceren.

[ART. 35.] De broederen van Haerlem hebben ghevraecht, wat men doen sal met lidtmaten, die eenen scheurmaker naelopen om hem te hooren. Is geantwoort, dat men in alle voorsichticheijt sal procederen nae den regel, gestelt in synodo Middelburgensi quaest. part. 9.

[ART. 36.] De broederen van Amsterdam hebben ghevraecht, oft het niet goet en ware den synodo van Gelderlant voor te dragen, hoe in de attestatie van BERGERO is mishandelt, ende daerover nae gelegentheijt te doleren. Is geantwoort: jae.

[ART. 37.] Is ghevraecht, oft het niet stichtelijk soude sijn, dat de synodus nae de wijze van Suijthollant met een propositie soude aengevangen ende besloten werden. Is geresolveert, dat men van dese sake met de classen sal communiceren.

[ART. 38.] Alsoo JOANNES BOGAERT nu twee jaeren gedragen heeft den last van gedeputeerde synodi ende derhalven versocht heeft nae ordeninge, dat een ander soude werden ghestelt, soo is de voorseijde JOANNES bedanekt geworden voor sijnen dienst ende in sijn plaetse is geordineert D. PETRUS PLANCIUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, om met CORNELIO HILLENIO denselven last te hebben.

[ART. 39.] De ghedeputeerde synodi hebben rekenschap gedaen van de synodale penningen met bewijs, van ontfang ende wtgeven; hebben aen de vergaderinge de overschietende penningen den synodo overgele-

vert, waervan de ses classen hebben ontfangen hondert gulden thien stuijvers ende de gedeputeerde synodi een ende tseventich gulden veertien stuijvers.

[ART. 40.] De classis, daer de synodus ghehouden is, sal de acten des laetsten synodi int gemeen synodael boeck teekenen ende tselve boeck in tijts in handen bestellen van de classe, daer het naeste synodus sal ghehouden werden.

[ART. 41.] *Censura morum* is ghehouden ende Godt lof niet straffenswaardich gevonden ende nae dancksegginge ende aenroepinge van den naem des Heeren is de vergaderinge in alle vrientschap gescheijden.

De naeste synodus sal nae orden tot Amsterdam ghehouden werden. Gedaen ende gheeijndicht den 9sten Junij anno 1600.

VINCENTIUS MEUSEVOET, scriba. JACOBUS ARMINIUS, praeses synodi ¹).